

વીર સંવત ૨૪૯૨, જેઠ વદ ૧૧, મંગળવાર

તા. ૧૪-૦૬-૧૯૬૬

ગાથા-૧૯, ૨૦. પ્રવચન નં. ૮

‘યોગસાર’ શાસ્ત્ર છે. ‘યોગસાર’ એટલે શું? ‘યોગસાર’ છે ને? આત્માનું હિત જેમાંથી પ્રગટ થાય એવો આત્મા, એની અંદરની એકાગ્રતાનો ભાવ, એને અહીંયાં ‘યોગસાર’ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આત્મા વસ્તુ છે, એની એકાગ્રતા, વસ્તુના સ્વભાવમાં એકાગ્રતા, એને અહીંયાં યોગ કહે છે. યોગનો એ સાર છે કે, વીતરાગતા પ્રગટ કરવી અને વીતરાગતા પ્રગટ કરીને પૂર્ણ આનંદ મુક્તિરૂપી દશા પ્રાપ્ત થાય એવા ભાવને ‘યોગસાર’ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

જિણ સુમિરહુ જિણ ચિંતવહુ જિણ જ્ઞાયહુ સુમણેણ ।

સો જ્ઞાહંતહ પરમપત્ત લભ્મહુ એકકલ્પણેણ ॥૧૧॥

‘શુદ્ધ ભાવથી જિનેન્દ્રનું સ્મરણ કરો,...’ એટલે શું? જિનેન્દ્ર એટલે વીતરાગ પરમાત્મા, જે પૂર્ણ સિદ્ધ ભગવાન થઈ ગયા, એવો જ આ આત્મા જિનેન્દ્ર સ્વરૂપે છે. જિનેન્દ્રનું સ્મરણ કરવું એટલે? એ વીતરાગસ્વરૂપે પૂર્ણ પદની પ્રાપ્તિમાં પહોંચી ગયા, એવું જ મારું જિનેન્દ્રનું અંતર સ્વરૂપ છે. જો એવું સ્વરૂપ ન હોય તો પર્યાયમાં જિનેન્દ્રતા, વીતરાગતા, પૂર્ણ નિર્દોષતા પરમાત્માએ પ્રાપ્ત કરી એ ક્યાંથી આવી?

મુમુક્ષુ :- એવો વિચાર કરવાનો?

ઉત્તર :- રખડવું ન હોય તો વિચાર કરવો. હૈં? આહાહા..!

કહે છે કે, ‘શુદ્ધ ભાવથી...’ એટલે કે હું એક આત્મા વીતરાગી રાગ વિનાની દશા દ્વારા ભગવાનઆત્માનું સ્મરણ કરું (છું), એનું નામ જિનેન્દ્રનું સ્મરણ છે. સમજાય છે કાંઈ? નિમિત્તનો સંગ્રહ કે રાગનો આશ્રય, એ જિનેન્દ્રનું સ્મરણ નથી, એ વિકારનું સ્મરણ છે. સમજાય છે કાંઈ? સંયોગોને સંગ્રહવું કે રાગને હું રાખું એ બધો વિકારીભાવ, એ વિકારનું સ્મરણ છે.

મુમુક્ષુ :- નિમિત્તને શોધવું ઈ (વિકારનું સ્મરણ) ?

ઉત્તર :- સંગ્રહ કરવો, એને ભેગા કરું. મને કાંઈક લાભ મળે. એ તો વિકારનું સ્મરણ છે. એમાં ક્યાં નિમિત્તનું હતું? સમજાણું કાંઈ? અને પુણ્ય-પાપનો રાગ આવે, એનું સ્મરણ એનો અર્થ કે સદોષતાને સ્મરણ કરવું. એમાં તો જિનેન્દ્રથી વિરુદ્ધ વિકારભાવને સ્મરણમાં કર્યો એ તો સંસાર અનાદિનો છે ઈ છે.

મુમુક્ષુ :- એના શુભભાવથી તો ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શન થાય.

ઉત્તર :- ધૂળમાંય થાતું નથી, હવે એને બિચારાને શું કહેવું? એની લાઈન અત્યારે એવી થઈ ગઈ છે. ઓહો! મોટી જવાબદારી હોય છે. જીવ કેટલી જવાબદારી વહોરે છે, જુઓને! ઓહોહો...! જુઓને કાલે આવ્યો હતો ને? હું તીર્થંકર છું, તીર્થંકર. ધર્મનો.. હેં?

મુમુક્ષુ :- બહારવટિયો..

ઉત્તર :- બહારવટિયો શું પણ પૂરો વિરોધી. ઓહોહો...! બોલતો હતો, નવો ધર્મ મારે (કાઢવો છે). આખી દુનિયામાં જે ધર્મ છે એમાંથી કાંઈક નવું કાઢું. એટલી દશા ગુંલાટ મારી નાખે જીવને. મેં કીધું, આ થોડું પુણ્ય છે એ બળી જશે, હોં! આહાહા...! પણ કેમ સૂઝે? ભાઈ! શરીર કાંઈક ઠીક હોય, વાણીનું કાંઈક જોર હોય, ઉઘાડમાં કાંઈક વીર્ય અને જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ દેખાતો હોય તો કહે, હું જ પરમેશ્વર છું. પરમેશ્વર બીજો કોણ? એમ. ઓલા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર અને જિનેન્દ્ર છે એની કબુલાત કરે ક્યાંથી? પૂર્ણ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર જગતમાં છે, વીતરાગ પર્યાયે પ્રાપ્ત પરમાત્મા છે એનું, એ સત્તાનો સ્વીકાર શી રીતે કરવો? અમારે તો આ રાગ ને આ ક્રિયા, બસ! બીજાને જમાડવું, આ કરવું, આ કરવું.. એ બધો અમારો ધર્મ, જાઓ! આહાહા!

અહીં કહે છે, ભાઈ! જે કોઈ જીવને સુખી થવું હોય અર્થાત્ જેને સ્વતંત્ર થવું હોય તો એણે તો જિનેન્દ્રનું સ્મરણ કરવું. એટલે કે જિનેન્દ્ર સમાન મારો સ્વભાવ છે એનું સ્મરણ કરવું. એ સ્મરણ ક્યારે કરી શકે? પહેલા નિર્ણય અને ધારણા કરી હોય તો. શું કહ્યું? જિનેન્દ્રનું સ્મરણ કોણ કરી શકે? હું પોતે ભગવાન પરિપૂર્ણ પરમાત્મા હું પોતે છું. મારા સ્વભાવમાં પૂર્ણાનંદ અને પૂર્ણ નિર્દોષતા પડી છે. એવો જેને શ્રદ્ધામાં, ધારણામાં પહેલું આવ્યું હોય એ સ્મરણ કરી શકે. શું કીધું?

જેનો જેને પ્રેમ હોય તે તેને સ્મરે. હેં? લગ્નના વખતમાં પણ (એમ બોલે), આ એક બેન ન આવ્યા, મોટા બેન ન પોગ્યા. આવો લગ્નનો પ્રસંગ, એ ન પોગ્યા, ભાણ્યા ન પોગ્યા. એમ એનો ઓરતો કરે. હેં? એમ જેનો પ્રેમ છે તેને યાદ કરે. તો પહેલો આત્મા શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અખંડ પરમાત્માનું સ્વરૂપ તે જ મારું સ્વરૂપ છે. એમ જેને નિર્ણયમાં પ્રેમ જાગ્યો હોય એ એને વારંવાર સ્મરણ કરે. સમજાણું કાંઈ? વાત જરી એવી છે, ભાઈ!

એનો અર્થ ઈ કે, આત્મા જિનેન્દ્રસ્વરૂપ (છે). જિનેન્દ્રની પર્યાય થાય છે ને? જિનેન્દ્ર એ પર્યાયપણે-અવસ્થાપણે પૂર્ણ થયા એ સિદ્ધ કહો કે અરિહંત કહો. હવે એ દશા પૂર્ણ નિર્દોષ થઈ એ પરમાત્મા, આત્માની દશા છે. તો એ આત્માની પૂર્ણ અનંત ગુણની નિર્મળ દશા આવી ક્યાંથી? એ આત્મામાંથી આવી. કોઈ રાગની ક્રિયાથી, સંયોગના સાધનથી આવી નથી. એમ જેણે નિર્ણય કર્યો કે, આવા પરમાત્મા હોય એને નિર્ણય એવો આવે કે હું પોતે વસ્તુએ પરમાત્મા છું. સમજાણું કાંઈ?

મારું સ્વરૂપ જ વીતરાગ બિંબ છે. વસ્તુમાં સદોષતાનો અંશ નથી, અપૂર્ણતા નથી.

એવી મારી ચીજ છે, ચીજ છે, વસ્તુ છે. એવો જેણે નિર્ણય કરીને જ્ઞાનમાં ધારણા, જ્ઞાનમાં ધારણા (કરી), આ અનુભવ કરીને આ ચીજ આવી છે, એમ જેનું જ્ઞાન કરીને ધારણા કરી હોય એને વારંવાર સ્મરણમાં આવે. સમજાણું કાંઈ?

જુઓને આ સંસારના સડકા આવે છે કે નહિ? રળવાના, ભોગના, આબરૂના. કેમકે અજ્ઞાનમાં, મૂઢતામાં એનો પ્રેમ છે. વારંવાર (યાદ કરે). હવે છે એમાં દુઃખના ડાળિયા, ચાર ગતિમાં રખડવું.

મુમુક્ષુ :- અત્યારે તો મજા છે ને?

ઉત્તર :- ધૂળમાંય મજા નથી, અત્યારે દુઃખી છે. કષાયના, રાગના અને કષાયના કણમાં દુઃખી છે, ચકરાવે ચડ્યો છે. હોંશ કેટલી પ્રેમ છે તો! આમ રળવું, આમ કમાવું આમ ખાવું, આમ બાયડી-છોકરા, આમ પરણવું. આ છોકરાને પરણાવું... આહા...! એકલી હોળી છે. એકલા દુઃખની ઘાણીમાં પીલાય છે. સાચું હશે? ‘રતીભાઈ’!

અહીં તો બીજું કહેવું છે, જેનો જેને પ્રેમ (હોય) તેને તે વારંવાર સંભાર્યા કરે. કારણ કે તેનું તેને ઉલ્લસિત વીર્ય કામ કરે છે, વીર્ય પરમાં કાંઈ કામ કરતું નથી. પણ ઉલ્લસિત વીર્ય (હોય), આમ વીર્ય ઉલ્લાસમાં (હોય). આહા...! મેં આમ કર્યું, મેં આમ કર્યું, હું આમ કરું... સમજાય છે? મેં આમ રળી દીધું, પચાસ લાખ ભેગા કર્યા, એક મહિનામાં પચાસ લાખ પેદા કર્યા. એ..ઈ...! એને-‘પારેખ’ને કહીએ છીએ. એમના ભાઈને યાદ કર્યા. એક મહિનામાં પચાસ લાખ. ‘હરિભાઈ’ના ભાઈ છે ‘કેશુભાઈ’. એક મહિનામાં પચાસ લાખ. ફાટી જાય ને પ્યાલા! દસાશ્રીમાળી વાણિયા (છે). છે ને? એમના નાના ભાઈ છે. સમજાણું કાંઈ? એમાં હોંશ કેટલી આવે! ફટ આમ નાખ્યું. બે લાખ રળ્યો. અત્યારે ભાવ વધી ગયેલો છે. બે લાખના ત્રણ લાખ થયા છે. એ ત્રણ લાખનું આ લ્યો. આમ નાખ્યું ત્યાં એનો ભાવ બીજા ફલાણા દેશમાં વધી ગયો છે. એ દેશમાં વેંચીએ તો ત્રણના પાંચ લાખ થાય. ફડાક મારું આમ વીર્ય કામ કેટલું કરે, લ્યો! મૂઢ છે. એ તો રાગનું વીર્ય છે. ત્યાં ક્યાં આત્માનું વીર્ય પૂર્ણ છે?

મુમુક્ષુ :- એવો રાગ ન કરે તો રૂપિયા ન આવે.

ઉત્તર :- ધૂળમાં, પૈસા તો આવવાના હોય તે આવે જ. રાગને લઈને પૈસા આવે છે? પણ જેનો જેને પ્રેમ (ત્યાં વીર્ય કામ કરે). ‘રૂચિ અનુયાયી વીર્ય’. જેની જેને રૂચિ તેનું વીર્ય ત્યાં કામ કર્યા વિના રહે નહિ. તેનું જ્ઞાન, તેની શ્રદ્ધા, તેનું વીર્ય, તેનું આચરણ, એમાં કામ કર્યા કરે. દુઃખમાં.. દુઃખમાં.. દુઃખમાં.

એમ અહીંયાં કહે છે કે, જિન સમરો. તને જેની જરૂરિયાત જણાય કે, આ આત્મા પોતે સુખી કેમ થાય? આત્માની જેને દયા આવે. સમજાણું કાંઈ? આત્માની દયા આવે. અરે...! આ આત્મા. આ અનંતકાળથી ચોરાશીના અવતારમાં ક્યાંય કોઈ શરણ નથી. ક્યાંય

કોઈ આધાર નથી. એકલો દુઃખી થઈને તરફડે છે, તરફડે છે. ચોરાશીના અવતારમાં તરફડે છે, હોં! આ બધા શેઠિયા-બેઠિયા એ વિકારના દુઃખમાં તરફડે છે. આહાહા...! કેમ હશે? ‘મનસુખભાઈ’! આહાહા...! એમ એને દયા આવવી જોઈએ. અરે...! આત્મા હવે તને કંઈક સુખી થાય એમ રસ્તો લે, ભાઈ! આ બધા દુઃખના રસ્તા (છે). એ સુખી થવાના રસ્તામાં જિનેન્દ્ર સ્વરૂપ મારું છે, એવો નિર્ણય કરવો એ સુખનું સાધન ત્યાંથી પ્રગટ થાય એવું છે. સમજાણું કાંઈ? અહીં તો એમ કહે છે.

‘યોગસાર’. જોડવું છે ને ત્યાં? કોણ છે? કે, જિનેન્દ્રસ્વરૂપે હું છું. હું જિનેન્દ્રસ્વરૂપ ન હોઉં તો જિનેન્દ્રદશા આવશે ક્યાંથી? સમજાય છે કાંઈ? પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. મારી ચીજમાં જ બધી પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ જ્ઞાન જે પ્રગટ થવાના, એ બધા મારી પાસે (છે). હું પોતે પૂર્ણરૂપે પડ્યો છું. એમ જેને શ્રદ્ધામાં, જ્ઞાનમાં, ધારણામાં ન લ્યે તો એને સ્મરણમાં ક્યાંથી આવે? શ્રદ્ધા, જ્ઞાનમાં એ પહેલું લીધું છે. સમજાય છે? એથી ‘શુદ્ધ ભાવથી જિનેન્દ્રનું સ્મરણ કરો, જિનેન્દ્રનું ચિંતવન કરો,...’ સ્મરણ કરીને વારંવાર એની એકાગ્રતા કરો, એમ કહે છે. સ્મરણ કરીને એનું ઘોલન કરો.

ભગવાનઆત્મા સારમાં સાર પદાર્થ. બાર અંગમાં કહેલું તત્ત્વ, બાર અંગમાં ભગવાને કહેલો પદાર્થ એ આ જિનેન્દ્ર પ્રભુ આત્મા એ સારમાં સાર છે. સમજાણું કાંઈ? આ એનું ચિંતવન કરો. સ્મૃતિ કરી પછી વારંવાર એમાં એકાગ્ર થાઓ. ભાઈ! એ વસ્તુ સ્વરૂપ પરમાનંદની મૂર્તિ એમાં ચિંતવના કરતાં સુખની, શાંતિની, મોક્ષના માર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. ચિંતવન કરો એ યોગસાર છે.

‘જિણ જ્ઞાયહુ’ વિશેષ ‘ધ્યાન કરો.’ પછી લીન થાઓ, લીન થાઓ. વીતરાગ પરમાત્મા હું પોતે છું. એનું સ્મરણ, ચિંતવન અને ધ્યાન. એની લીનતા કે જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદના અમૃતનો સ્વાદ આવે. સમજાય છે કાંઈ? જે આ દુઃખનો સ્વાદ (આવે છે), ચોરાશીના અવતારમાં એકેન્દ્રિયથી માંડી, આહાહા...! ત્રસની સ્થિતિ, ત્રસમાં રહ્યો છે એ બે હજાર સાગરોપમ માંડ રહે. ત્રસની અંદર સ્થિતિ રહે તો બે હજાર સાગરોપમ રહે. સ્થિતિ પૂરી થાય એટલે લાંબી સ્થિતિએ એકેન્દ્રિયમાં જાય. સમજાણું કાંઈ? એ જિનેન્દ્ર આત્માના સ્મરણ અને ધ્યાન વિના. એ વિકારના સ્મરણ અને ધ્યાન દ્વારા ત્રસ થયો, ત્રસની સ્થિતિ પૂરી થશે (એટલે) એકેન્દ્રિયમાં નિગોદ.. નિગોદ અનંતકાળ જેમાં મનુષ્યનો અવતાર નહિ (થાય). એવા સ્થાનમાં જશે. અંતર્મુહૂર્તમાં કેટલા ભવ કરે છે ઇ! સમજાય છે? એક શ્વાસોશ્વાસમાં અઢાર ભવ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? એક શ્વાસોશ્વાસમાં! આહાહા...!

કહે છે કે, જેને રાગ ને વિકારના પ્રેમ છે, એના સ્મરણ છે, એના ચિંતવન છે, એના જેને ધ્યાન છે એ તો ક્રમે ક્રમે કદાચિત્ ત્રસમાં આવ્યો હોય પણ વિશેષ જ્યાં એકાગ્રતાની ચીજ છે ત્યાં એ નિગોદમાં જશે. સમજાય છે કાંઈ? આ જિનેન્દ્રના સ્મરણવાળો, ભગવાનઆત્મા

અમૃત અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ, મારું સ્વરૂપ જ ત્રિકાળ વીતરાગ છે. એના સ્મરણવાળો, ચિંતવનવાળો, ધ્યાનવાળો. ધ્યાન રાખજો!

‘એવું ધ્યાન કરવાથી એક ક્ષણમાં પરમપદ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.’ અજ્ઞાનીને રાગના ધ્યાનમાં ત્રસની સ્થિતિ પૂરી થઈ જશે અને એકેન્દ્રિયમાં જાશે, ત્યાં અનંતકાળ પડ્યો રહેશે. એ બંધનના ફળની ઉત્કૃષ્ટ દશા, નિગોદ દશા (છે). ‘રતીભાઈ’! સમજાણું કાંઈ? મોટી જેલ. આત્મા ગુલાંટ ખાય છે. અરે... આત્મા! તું પરમાનંદ (સ્વરૂપ) છો ને આ પરિભ્રમણને પંથે ક્યાં ગયો? પરિભ્રમણના પંથનો અભાવ કરવાની તારામાં તાકાત છે. એવો તું આત્મા છો, પરમાત્માએ તેનો અભાવ કર્યો છે. પરમાત્માએ અરિહંતે ભવનો અભાવ કર્યો છે. એ આત્માના ભવના અભાવ કરવાની તાકાતવાળો તે જ હું આત્મા છું. સમજાણું કાંઈ? વાત પણ એવી કંઈ (છે).

એને ‘એક ક્ષણમાં પરમપદ પ્રાપ્ત...’ (થઈ જાય છે). દેખો! આહાહા...! પહેલું તો ધ્યાન કરતાં જો અલ્પકાળ રહે શ્રાવકદશામાં, મુનિદશામાં રહે તો અતીન્દ્રિય આનંદની પ્રાપ્તિ થાય. થોડા અતીન્દ્રિય આનંદની (પ્રાપ્તિ થાય). ચોથા ગુણસ્થાનમાં સમ્યગ્દર્શનમાં પણ અંતરના ધ્યાનમાં ક્ષણવાર પણ રહે તોપણ એને જિનેન્દ્ર વીતરાગ પરમેશ્વર પોતે, એમાંથી એને આનંદની ધારા વહે. આગળ વધતાં સ્થિર થાય તો વિશેષ આનંદ શ્રાવકની દશામાં થાય. આગળ થાય તો મુનિદશામાં વિશેષ આનંદ થાય અને બરાબર લીન થઈ જાય (તો) પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદની પરમાત્મદશા પ્રાપ્ત થાય. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! એક ક્ષણમાં પાંચ કરોડ રૂપિયા મળ્યા હોય. એક કરોડનો બંગલો એક ક્ષણમાં કરવો હોય તો કરી શકે? હૈં? આ એક ક્ષણમાં કેવળજ્ઞાનનો બંગલો પ્રગટ કરે એવો આત્મા તૈયાર છે. સમજાણું કાંઈ? હૈં?

અહીં ‘યોગસાર’ છે. ભગવાનઆત્મા પરમાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ, એકલી જ્ઞાનની કાતળી, જ્ઞાનની મૂર્તિ, જ્ઞાનસૂર્ય એ વીતરાગસ્વરૂપે જ આત્મા છે. એનું ધ્યાન કરતાં, એને ધ્યેય બનાવીને લીન થતાં ક્ષણમાં, ક્ષણમાં કેવળજ્ઞાન પામે. જે સાદી અનંતકાળ રહે એવી દશા ક્ષણમાં પામે. એવું સાધન આત્મામાં છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! આત્મા કેવડો અને કેમ ઇ વાત એને ઘડ બેસતી નથી, ઘડ બેસતી નથી. હૈં?

કર્યું નથી, સામું જોયું નથી. એમ ને એમ અવતાર બધા એળે ગાળ્યા. ‘શાંતિભાઈ’! આહાહા...! ધૂળ કરી ને આ કર્યા. બહુ તો નવરો થાય તો થોડીક લાવ, પૂજા કરીએ, એક-બે ઘડી સામાયિક કરશે. શેનો સામાયિક પણ? હજી વસ્તુ કોણ છે, ક્યાં છે, કેમાં ઠરવાનું એ તો ખબર ન મળે. તું સામાયિક ક્યાંથી લાવ્યો? સામાયિક એટલે સમતા. તો સમતાનો પિંડ પરમાત્મા પોતે વીતરાગી મૂર્તિ (છે), એવી દૃષ્ટિ થયા વિના એમાં ઠરવાની ક્રિયા થશે કઈ રીતે? સમજાણું કાંઈ? અનાદિથી રાગ ને પુણ્ય ને વિકલ્પને ભાળ્યા છે, જોયા છે, જાણ્યા છે અને આ બહારની ક્રિયા થાય છે એ જોયું છે. ન્યાં ઠરશે, ઇ તો રાગમાં ઠર્યો. ન્યાં

ક્યાં સામાયિક હતી? સમજાણું કાંઈ? ભગવાનની પૂજા કરી પણ ક્યો ભગવાન? એ ભગવાનની પૂજા કરી એ તો શુભભાવ, રાગ છે. આ ભગવાન વીતરાગ છે અને એ પણ વીતરાગ પરમાત્મા છે. તો વીતરાગતાની પૂજા વીતરાગભાવે થઈ શકે. સમજાણું કાંઈ? એના જાતની ભાતથી એની પૂજા થાય.

ભગવાનઆત્મા...! ત્રણ શબ્દમાં આચાર્યે સમાડી દીધું છે, લ્યો! ‘સો જ્ઞાહંતહ’ એવું જો ધ્યાન કરે. ભગવાનઆત્માને રૂચિમાં લઈ, જ્ઞાનમાં એને જોય બનાવી બીજા બધા જ્ઞાનમાં જોય બનાવે એને છોડી દે. બીજાનો, રાગનો, નિમિત્તનો વિશ્વાસ છોડી દે. ભગવાનઆત્મા વીતરાગ છું એવો વિશ્વાસ (લાવે) અને તેને જોય બનાવીને જ્ઞાન (કરે). આ એનું સ્મરણ અને ચિંતવન (કરી) એમાં ઠરે (તો) ક્ષણમાં કેવળ પામે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? તો પછી સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રના અંશમાં પણ સ્વરૂપમાં ઠરે તેટલો એને અમૃતનો આનંદ આવે. એ આનંદ એને આખા જગતને પ્રેમ બતાવે છે, ઓહો...! બધા પરમાત્મા છે ને! આ પરમાત્મા છે, બધા પ્રભુ છે. એની ભૂલ છે એ એક સમયમાં છે. પરમાત્મા છે એટલે કોઈ આત્મા પ્રત્યે એને વિષમભાવ થતો નથી. સમજાણું કાંઈ? એ બધા પરમાત્માના પેટ છે. બધા આત્માઓ પરમાત્મસ્વરૂપે પરમાત્મા છે. એની એક સમયની દશામાં વિકૃતતા (છે) પણ જેણે વિકૃતદશાનો સ્વભાવના આશ્રયે નાશ કર્યો અને સ્વભાવ ચૈતન્ય જિનેન્દ્ર સમાન જાણ્યો, માન્યો એવો જ સ્વભાવ બધા ભગવાનઆત્માનો છે. એટલે કોને કહેવા નાના અને કોને કહેવા મોટા? એ શ્લોક આમાં આવશે. સમજાણું? વીસમાં આવે છે? શેમાં આવે છે? વીસમાં. ‘સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં મેઝ મ કિમપિ વિયાણિ.’ સમજાણું?

ગાથાઓ તો સાર સાર મૂકી છે. ‘યોગસાર’ છે ને! કહે છે, જેની નજરમાં વીતરાગતાની કિંમત થઈ, જેના જ્ઞાનમાં, જેની શ્રદ્ધામાં વીતરાગ સ્વભાવ એવો ભગવાનઆત્મા, એની કિંમત થઈ ત્યાં તેને વારંવાર ચિંતવીને યાદ કરી, ચિંતવન કરીને ઠરે છે. અત્યંત ઠરે તો એટલો થોડો આનંદ આવે, વિશેષ કાળ ઠરી જાય તો એને ક્ષણમાં કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. છે ને? ‘સો જ્ઞાહંતહ પરમપઝ લબ્ધિ એવકખણે.’ પરમપદ, પરમાત્મા એક ક્ષણમાં થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ?

‘આનંદઘનજી’માં દાખલો આવે છે, આમાં પણ ક્યાંક આવતો હશે. ‘ભૂંગી ઇલિકાને ચટકાવે તે ભૂંગી જગ જોવે રે...’ ઇયળ હોય છે ને? ઇયળ. ઓલી હોય છે ને? શું કહેવાય ઇ? ભમરી.. ભમરી. એ ભમરી ઇયળ લઈ આવે. પછી નાખે ઓલામાં, દર કરે છે ને? એમાં નાખે. એને અંદર આમ ડંખ મારે. ઇયળને ભમરી ડંખ મારે. ડંખ મારે એવી એને ધૂન ચડે. ધૂન ચડીને કહે છે.. આ તો એક દષ્ટાંત છે, હોં! એ ઇયળ મટીને ભમરી થાય. નથી આવતા ધોળા ઓલા? દર.. દર. ભમરીના દર નથી (હોતા)? આવા ધૂળના. એમાં ઇયળ બહુ આવે. ઇ પછી પાંખ થઈ જાય એટલે ભમરી થઈને ઊડી જાય.

એમ ભગવાનઆત્મા વીતરાગતાના સ્વભાવથી ભરેલો એવો દૃષ્ટિ ને જ્ઞાનનો ડંખ લાગ્યો એ સ્થિર થતાં એકદમ ઊડી જાય, કેવળજ્ઞાન થઈને પરમાત્મા થઈ જાય. નરનો નારાયણ થઈ જાય, આત્માનો પરમાત્મા થઈ જાય. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ડંખ મારે છે.

ઉત્તર :- ડંખ ઝીલવા જેવો છે. પત્થરમાં કંઈ ડંખ વાગે? આમ અંદરથી ધૂન ચડે છે. એકદમ ઈયળનો ભવ ખલાસ, ભમરીનો ભવ થઈ જાય. એમ ભગવાનઆત્મા વસ્તુએ, વસ્તુએ વીતરાગસ્વરૂપ એકલો પરિપૂર્ણ એક આત્મા ભગવાન પરિપૂર્ણ છે. આ તે કંઈ વાત છે વિશ્વાસની! એ વિશ્વાસ કોણ કરે? સમજાણું કાંઈ?

મારું પરમપદ નિજાનંદ પરિપૂર્ણ ભગવાનસ્વરૂપે બિરાજમાન ત્રિકાળ મારું સ્વરૂપ છે. એવો જેને અંતર રુચિમાં, અંતર જ્ઞાન થઈને વિશ્વાસ આવ્યો, કહે છે કે, એની જ્યાં લગની લાગી, જાઓ! પરમાત્મા મુક્તદશા સાદિ અનંત સિદ્ધ (થઈ ગયો). અંદર ભમરીનો ચટકો લાગ્યો. હું પરમાત્મા સમાન છું, પરમાત્મા સમાન છું, પરમાત્મા હું છું, સમાન પણ નહિ. એમ ધ્યાન કરતાં.. કરતાં.. કરતાં પોતે પરમાત્મા થઈ જાય. હું રાગી છું ને રાગનો કર્તા છું ને દેહની ક્રિયાનો કર્તા (છું), એ મૂઢ છે. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- એ તો વ્યવહારે કર્તા છે.

ઉત્તર :- ધૂળેય કર્તા નથી. કર્તા કે દિ' હતો? કર્તા હોય તો તન્મય થઈ જાય. રાગનો કર્તા અને પરનો કર્તા હોય તો તન્મય એટલે તે રૂપે આત્મા થઈ જાય (પણ) એ રૂપે થયો નથી. સમજાણું કાંઈ? તેથી તો અહીં કહે છે. જિનેન્દ્રનું સ્મરણ પરમપદનું કારણ (છે). ભગવાનઆત્મા વીતરાગસ્વભાવ એ પરમપદનું કારણ છે. લ્યો, એક ગાથા એ થઈ. પછી તો એણે એમાં લાંબું ઘણું લખ્યું છે. હવે વીસ.

પોતાના આત્મામાં અને જિનેન્દ્રમાં ભેદ નથી.

સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં મેઝ મ કિમપિ વિયાણિ।

મોક્ષહ કારણ જોઈયા ણિચ્છઙ્ગ એઝ વિયાણિ।।૨૦।।

જિણવર ને શુદ્ધાત્મમાં, કિંચિત્ ભેદ ન જાણ;

મોક્ષાર્થે હે યોગિજન! નિશ્ચયથી એ માન. ૨૦.

અન્વયાર્થ :- (જોઈયા) હે યોગી! (સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં કિમપિ મેઝ મ વિયાણિ) પોતાના શુદ્ધાત્મામાં અને જિનેન્દ્રમાં કોઈ પણ ભેદ ન સમજો, (મોક્ષહ કારણ ણિચ્છઙ્ગ એઝ વિયાણિ) મોક્ષનું સાધન નિશ્ચયનયથી એને જ માનો.

‘પોતાના આત્મામાં અને જિનેન્દ્રમાં ભેદ નથી.’ જુઓ! લ્યો! આ બધા સાર સાર શ્લોક મૂક્યા છે ને. પોતાના આત્મામાં (એટલે) વસ્તુ આત્મા, હોં! એક સમયની દશામાં વિકાર ને અલ્પજ્ઞતા (છે) એ કંઈ આત્માનું પૂર્ણ રૂપ નથી, અસલી આત્મા એ નથી. સમજાણું કાંઈ? એક સમયની અલ્પજ્ઞ દશા, વર્તમાન પર્યાય અને રાગ એ કંઈ આત્માનું અસલ સ્વરૂપ નથી. એ તો વિકૃત અને અપૂર્ણ રૂપ છે. વિકૃત, પુણ્ય-પાપના વિકાર તે વિકૃત છે અને અલ્પજ્ઞ આદિ તે એનું અપૂર્ણ રૂપ છે. શું કીધું?

ભગવાનઆત્મા, એના એક સમયમાં ત્રણ પ્રકાર છે. બહારની વાત એક કોર રહો. શરીર, કર્મ એનામાં છે નહિ, એ તો એક જુદી વાત રહી ગઈ. એનામાં પુણ્ય અને પાપનો વિકાર છે કે ભ્રાંતિ છે કે આ મને ઠીક છે, એ તો વિપરીત ભાવ છે, વિપરીત ભાવ છે. એ કંઈ આત્માનું રૂપ નથી અને એને જાણનારી વર્તમાન પ્રગટ અલ્પજ્ઞતા, અલ્પદર્શિતા, વીર્યતા-જે ઉઘડેલું પ્રગટ વીર્ય, એ તો અલ્પતા છે, અલ્પ છે, અંશ છે. એ કંઈ પરિપૂર્ણ રૂપ નથી. એટલે એ અંશ અને એના આ વિકૃત રૂપ અને અલ્પતા એને પૂરો આત્મા માનતા, એને જ આત્માને પૂરો માનીને તેમાં રખડી રહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? એટલે એનું અલ્પજ્ઞનું રૂપ અને વિકૃતનું રૂપ, બેની રચિ છોડી એનું સર્વજ્ઞનું રૂપ અને નિર્દોષ વીતરાગી સ્વરૂપ એનું છે. સમજાણું કાંઈ? જ્યારે એક સમયની પર્યાયમાં અલ્પજ્ઞતા છે ત્યારે પોતે સર્વજ્ઞ છે, પર્યાયમાં જ્યારે રાગાદિ ભાવ છે તો પોતે વીતરાગનો બિંબ છે. સમજાણું કાંઈ?

એ કહે છે કે, ‘પોતાના આત્મામાં...’ આવો આત્મા ‘અને જિનેન્દ્રમાં ભેદ નથી.’ જિનેન્દ્ર ભગવાનનું દ્રવ્ય અને ગુણ પૂર્ણ શુદ્ધ (છે) એવા જ મારા શુદ્ધ (છે). એની પર્યાય શુદ્ધ થઈ ગઈ, અપૂર્ણની પૂર્ણ થઈ ગઈ, વિકારની અવિકારી વીતરાગ થઈ ગઈ. સમજાણું કાંઈ? કર્મ સાથે સંબંધ નથી. પરવસ્તુ સાથે અહીં કાંઈ કામ નથી. વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર જેને અલ્પજ્ઞતા હતી તેની સર્વજ્ઞતા થઈ એ ત્રિકાળ દ્રવ્યના આશ્રયે. અંદર પરમાત્મસ્વરૂપ (છે) એને અવલંબે. રાગના અભાવમાં વીતરાગતા થઈ. એવી જ સર્વજ્ઞતા અને વીતરાગતા એ મારા સ્વરૂપમાં- મારામાં પડી છે. સમજાણું કાંઈ? એકલી સર્વજ્ઞતા અને એકલી વીતરાગતા. એવી આત્મામાં, એવી જિનેન્દ્રમાં. ‘રતીભાઈ’! આમાં સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- દીવા જેવી વાત છે.

ઉત્તર :- દીવા જેવી વાત છે?

સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં મેઝ મ કિમપિ વિયાણિ।

મોક્ષહ કારણ જોઈયા મિચ્છઙ્ગ એઝ વિયાણિ।।૨૦।।

આહાહા...! એકલા માખણ નાખ્યા છે! સમજ્યા ને? ઘેવર કેવા? ઓલા શું કહેવાય? સાટા, ગળ્યા સાટા પીરસ્યા છે. દાંતની જરૂર ન પડે, લ્યો! છોકરાઓ પણ ખાય, દાંત વિનાના

છોકરા ખાય, દાંતવાળા ખાય, યુવાન ખાય અને વૃદ્ધ પણ ખાય. એવો આ આત્મા છે, કહે છે. સમજાણું કાંઈ? હૈં? ચોકઠા-બોખઠા ન્યાં હતા કે દિ?'

સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં મેઝ મ કિમપિ વિયાણિ।

મોક્ષહ કારણ જોઈયા મિચ્છઙ્ગ એઝ વિયાણિ।।૨૦।।

‘હે યોગી!’ યોગી એટલે ધ્યાની, જ્ઞાની. અરે...! તારા સ્વરૂપની તને કિંમત થઈ છે, એની અહીં વાત કરે છે, હોં! એ તારા સ્વરૂપની તને કિંમત થઈ છે, તારા સ્વરૂપની કિંમત એ અલ્પજ્ઞમાં જે લેવાઈ ગઈ હતી, રાગમાં જે લેવાઈ ગઈ હતી, તે તારા સ્વરૂપની કિંમત કરી માટે તું યોગી અને ધ્યાની કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! જેમાં જેની કિંમતું લાગી તેમાં તેની લગની લાગી. હૈં? એક દાગીનો પાંચ લાખનો, પચાસ હજારનો આવે તો કેવા સાચવે? એવા સાચવે.. અહીં રાખજો, ફલાણે ઠેકાણે રાખજો, ઢીંકણે રાખજો. ઍસી હજારનો તો હીરો હોય આવડો રતિભાર ને એક રતિના દસ હજાર રૂપિયા. આવે છે ને આટલો હીરો ઍસી હજારનો? લાખ-લાખ, બે-બે લાખ, પાંચ-પાંચ લાખના હીરા, એ સાચવો, એને ડાબલીમાં આમ રાખજું, એનું આમ કરવું, એનું આમ કરવું. આહાહા...! એની એને કિંમત થઈ છે એટલે એને સાચવવા વારંવાર વલણ (થાય છે).

ભગવાનઆત્મા શુદ્ધાત્મા, ‘હે યોગી!’ ‘કિમપિ મેઝ મ વિયાણિ’ ‘પોતાના શુદ્ધાત્મામાં અને જિનેન્દ્રમાં કોઈ પણ ભેદ ન સમજો.’ આહાહા...! અંતર વલણ જ્યાં વીતરાગી ચૈતન્યની કિંમત થઈ છે, એ રાગના ભાવથી વીતરાગસ્વરૂપ ભગવાનઆત્માને જુદો જ્યાં જાણ્યો છે, કહે છે કે, એવા આત્માને અને પરમાત્મામાં જરીયે ભેદ ન માન, હોં! આહાહા...! સર્વજ્ઞ પરમાત્મા વીતરાગદેવ પોતાના જ્ઞાનથી બધું જાણે છે. બધું ભિન્ન છે તેમ જાણે છે. હું આ અને આ, એમ ભિન્ન છે તેમ જાણે છે. એમાં અને તારામાં કાંઈ ફેર નથી. તું પણ એક જાણનાર જ્ઞાનસ્વરૂપે અલ્પજ્ઞ ને સર્વજ્ઞને લક્ષમાં લઈને, અલ્પજ્ઞ પર્યાય દ્વારા સર્વજ્ઞપદને લક્ષમાં લઈને, ઈ સર્વજ્ઞથી બધું જાણે છે, તું અલ્પજ્ઞ પર્યાય (દ્વારા) સર્વજ્ઞ પોતાની પર્યાયના લક્ષમાં લઈને આ જાણવાનું કામ કરે એમાં સર્વજ્ઞ અને પરમાર્થ આત્મામાં કાંઈ ફેર નથી. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- મહાપુરુષની દૃષ્ટિ તો બહુ વિશાળ અને ઉદાર હોય છે.

ઉત્તર :- ઉદાર હોય નહિ, વસ્તુ સ્વભાવ એવો હોય. વસ્તુ સ્વભાવ એવો છે. અહીં ઈ કહેવું છે. જુઓ! અહીં તો એમ કહ્યું છે, ‘સુદ્ધપ્પા અરુ જિણવરહં કિમપિ મેઝ મ વિયાણિ’ ભેદ ન જાણ. એ જુદા ન જાણ અને જુદા ન પાડ. આહાહા...! ‘સમ્યક્જ્ઞાન દીપિકા’માં કહે છે, એક ક્ષણ પણ સિદ્ધ પરમાત્માથી જુદો માને તે મિથ્યાદૃષ્ટિ સંસારી છે. કઈ અપેક્ષાએ? એક ક્ષણ પણ સિદ્ધ ભગવાન પરમાત્માથી હું જુદો છું એમ જાણનાર, એણે રાગ અને

વિકલ્પની એકતા માની છે, રાગનો કર્તા થઈને, પરનો કર્તા થઈને રોકાણો છે, ઇ સર્વજ્ઞના પદથી અહીં જુદો પડ્યો છે. સમજાય છે કાંઈ?

પરમાત્માનું વીતરાગપદ, એમાંથી ક્ષણ પણ જુદો રહ્યો (તો) મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ સંસારી નિગોદવાસી છે. કેમ? કે, એ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર જિનેન્દ્ર પણ જાણે.. જાણે.. જાણે.. ભલે પૂર્ણ પર્યાય દ્વારા જાણે. અને તું અલ્પજ્ઞ પણ સર્વજ્ઞ પૂર્ણ પૂર્ણ સ્વભાવને આશ્રયે થઈને જાણે. સમજાણું કાંઈ? રાગાદિ ભાવ આવે એનો એ કર્તા નથી. જિનેન્દ્ર ક્યાં રાગના કર્તા છે? એને છે નહિ અને કર્તા નથી અને અહીં છે પણ ઇ એના સ્વરૂપમાં નથી. કોઈ કહે કે, વીતરાગને તો રાગ નથી માટે કર્તા નથી. પણ અહીં પણ તું વીતરાગસ્વરૂપ છે એ રાગનો કર્તા છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? ભારે વાતું, ભાઈ! આહાહા..! ગોટા થાય છે, ચારે કોર બિચારા જાણે ક્યાં ધર્મ અને ક્યાં મોક્ષ મળશે? ધર્મ અને મોક્ષની ખાણ તો તું આત્મા છે. ક્યાંયથી લટકે એવું નથી, ઉપરથી પટકે એવું નથી. એવા જિનેન્દ્ર ભગવાનસ્વરૂપે આત્મા (છે).

‘શુદ્ધાત્મામાં અને જિનેન્દ્રમાં કોઈ પણ ભેદ ન સમજો,...’ જુદા ન પાડ, જુદા ન થા. એ જુદા થયા એ એક નહિ થાય. આહાહા..! કોઈ કહે ને, જુદા પડ્યા એના મન જુદા. ‘અન્ન જુદા એના મન જુદા’ લોકો ઇ કાંઈક કહે છે ને? સગા બાપ ને દીકરો જુદા પડે તો અન્ન જુદા, મન જુદા થઈ ગયા. ભઈ! અમારે રોટલા માટે તારી વડુને અને તારી બાને બનતું નથી માટે જુદા પડીએ છીએ, લ્યો! પણ પડ્યા પછી અંદર કંઈક ફેરફાર થયા વિના રહે નહિ. ‘રતીભાઈ’! બને છે કે નહિ એમ? ઓલી વડુ આવી હોય બિચારી કંઈક છૂટથી ખર્ચવા માટે, ભઈ! આપણી પાસે બે-પાંચ લાખ છે તો બે-પાંચ-છ હજાર ખર્ચી શકીએ. ઓલી (સાસુ) હોય કંજુસ. ઇ ખર્ચાય નહિ, આપણે એમ હોય નહિ, ખર્ચાય નહિ. એ..ઈ...! ત્યારે આપણે જુદા થઈ જઈએ. ઇ પહેલા મનમાં જરી ઠીક હોય, ઇ જુદા પડ્યા પછી મનમાં મેળ ન રહે. હેં?

એમ સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમાત્માની દશા, એનાથી અહીં જુદો પડે, રાગનો કર્તા થાય તો જુદો થાય તો આત્મા ન રહે ઇ. સમજાય છે ને? જેના અન્ન જુદા એના મન જુદા થઈ ગયા. પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વરસ્વરૂપે હું આત્મા (છું), એની જેને અંતરમાં પ્રતીત (થઈ) એણે રાગવાળો ને નિમિત્તવાળો આત્મા જાણ્યો નહિ, માન્યો નહિ. એમ માનતા એનાથી જુદો પડ્યો નહિ, પરમાત્માથી જુદો પડ્યો નહિ. અને (જુદો) પડ્યો તો રાગ મારા, નિમિત્ત મારા એ પરમાત્માથી જુદો પડ્યો ઇ જુદામાં જાણે, રખડશે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- આખો બહારમાં જ ગરકાવ થઈ ગયો છે

ઉત્તર :- હેં? આખો ક્યાં છે અને ક્યાં ગરકાવ થયો એની એને ખબર નથી. આહા..!

‘મોક્ષહ કારણ ણિચ્છઈ ઇઝ’ જુઓ! શું કહે છે? ‘મોક્ષનું સાધન નિશ્ચયનયથી એને

જ માનો.’ બીજું મોક્ષનું સાધન કાંઈ નથી. એ વીતરાગ સ્વભાવ વીતરાગનો, પરમાત્માનો, સિદ્ધ ભગવાનનો, અરિહંતનો (છે) એવો જ મારો સ્વભાવ (છે). એવું અંતરમાં ધ્યાન કરીને એમાં એકાકાર થવું એ જ મોક્ષનું સાધન છે, બીજું કોઈ મોક્ષનું સાધન નથી. કહો, મોક્ષસ્વરૂપે પણ પોતે અને એના સાધનના સ્વભાવપણે થવું એ પણ પોતે. આહાહા..!

અહીં તો ‘મોક્ષહ કારણ ણિચ્છઙ્ગ એક’ દેખો! કારણ આ એક જ આપ્યું. ઓલો વ્યવહાર રત્નત્રય મોક્ષનું કારણ છે, નિમિત્ત મોક્ષનું કારણ છે ને ગુરુ મોક્ષના કારણમાં છે ને બધું અહીં તો ખંખેરીને કાઢી નાખ્યું. હેં?

મુમુક્ષુ :- હોય ઈ કઢાયને? છે ખરું ને?

ઉત્તર :- હતું ને, બીજું નથી? એને ઘરે રહ્યું, અહીં ક્યાં છે?

અહીં તો પરમાત્મા અને આત્માને જુદા ન જાણવા એટલે કે એ સર્વજ્ઞ વીતરાગી પર્યાયવાળા પૂર્ણ પરમાત્મા છે, હું પણ સર્વજ્ઞ પર્યાય ભલે પ્રગટ નથી પણ સર્વજ્ઞ પર્યાય પ્રગટ થાય એવી મારી તાકાત છે, એવો હું વીતરાગીસ્વરૂપ છું. એના આશ્રયે પ્રગટેલી જે દષ્ટિ, જ્ઞાન અને સ્થિરતા એ સ્વરૂપનું સાધન છે, મોક્ષનું એ સાધન છે. રાગ-ભાગ વચ્ચે આવે એ સાધન-ફાધન નથી. આહાહા..! વીતરાગભાવે આત્માને જોવો, જાણવો, જ્ઞાતા-દષ્ટાપણે જાણવો અને જોવો, એ જ મોક્ષનું સાધન છે. રાગવાળો અને રાગનો કર્તા ને મેં વ્યવહાર કર્યા ને વ્યવહારથી સાધન થયા, એ મોક્ષનું સાધન નથી. હેં?

મુમુક્ષુ :- મોટો વર્ણવીને મોટો બનાવી દીધો.

ઉત્તર :- વર્ણવીને નહિ, છે એવો વર્ણવ્યો. એવો મોટો છે એને વાણીમાં વર્ણવ્યો. એ વાણીમાં પૂરો ક્યાં આવતો હતો? આહાહા..! એની મહિમા તો ઈ જાણે ત્યારે જાણે. જાણે ઈ માણે અને માણે ઈ એમાંથી પાછા ખસે નહિ. સમજાણું કાંઈ? કહો, સમજાણું કે નહિ? ‘મનહરભાઈ’! ન્યાં સૂરત-બુરતમાં કાંઈ સમજાય એવું નથી. ધૂળમાં ક્યાંય નથી ન્યાં. આ ભંગાર આડે નવરાશ મળે નહિ. એ..ઈ...! ‘મનસુખભાઈ’! એ વળી નવરો થાય તો કો‘ક દિ’ થોડું વાંચતો હોય પણ એમાં આ રીતની સમજણ સમજાય નહિ. ઈ તો એની યોગ્યતા એવી હોય ત્યારે જ સમજાય.

અહીં તો ‘મોક્ષહ કારણ’ એમ કીધું, ભાઈ! આહાહા..! એ વીતરાગ પરમાત્મા અને તારા ભાવમાં, બેમાં ફેર ન પાડ એ જ મોક્ષનું કારણ છે. (ફેર ન પાડ) તો મોક્ષનું કારણ છે. ફેર પાડ કે, હું રાગનો કર્તા ને હું કર્મવાળો ને રાગવાળો ને આ વાળો. ફેર પડ્યો ઈ મોક્ષનું કારણ, સાધન નથી. એ બંધનના સાધન છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? નિશ્ચયે-નિશ્ચયથી એટલે સત્યથી તેમ જાણ. ખરેખર સત્ય તેમ જ છે. ભગવાનઆત્મા જ્ઞાતા-દષ્ટા છે. જેમ વિકલ્પનો કર્તા વીતરાગ નથી, એમ આ પણ કર્તા નથી. એ સિદ્ધ ભગવાન નિમિત્તને મેળવતા નથી, છોડતા નથી, જાણે છે. એમ હું પણ નિમિત્તને મેળવું ને છોડું એ મારામાં

નથી, હું તો જાણનાર-દેખનાર છું. એવા જાણનાર-દેખનારને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જેવો જાણતા એ જ મોક્ષનું કારણ થાય છે. આહાહા..!

હવે આવી વાત ઉઘાડી પણ... આહાહા...! અરે...! અનંતકાળથી ભૂલ્યો, ભાઈ! આહાહા...! અને ભૂલને ભાંગવાના ટાણા આવ્યા ત્યાં ઉઠુ.. કરીને બેઠો (કે), ઇ નહિ, એમ નહિ. અરે...! ઠીક બાપા! ભાઈ! નડશે તને ભાઈ! સમજાય છે? આવા ટાણે આ ટાણું જાય છે, હોં! એ ટાણા ગયા પછી અનાજ ઠરી જશે અને પછી તને નહિ ભાવે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાનઆત્મા અને પરમાત્મામાં કાંઈ આંતરો નથી, એની નાત ને જાતનો હું છું. સમજાણું કાંઈ? ‘આનંદઘનજી’એ કહ્યું ને ધર્મમાં? ‘ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉ રંગશું, ભંગમાં પડશો રે ઓ પ્રીત જિનેશ્વર.. બીજો મનમંદિર આણું નહિ, એ એમ કૂળવટ રીત જિનેશ્વર.. ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉ રંગશું.. ધર્મ જિનેશ્વર શરણ ગ્રહ્યા પછી કોઈ ન બાંધે કર્મ જિનેશ્વર, ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉ રંગશું.’ ‘આનંદઘનજી’ થઈ ગયા છે, ‘શાંતિભાઈ’! સાંભળ્યું છે ક્યાં? ધંધા આડે નવરાશ ક્યાં છે પણ કાંઈ?

ભગવાનઆત્મા...! એમ કહે છે, નાથ! ‘ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉ...’ ધર્મ જિનેશ્વર હું છું. મારા ગાણા, જિનેશ્વરના ગાણા હું મારા ગાઉ છું. ‘ભંગમાં પડશો રે પ્રીત પ્રભુજી’ પ્રભુ! મારી એકતામાં ભંગ ન પડશો. મારા સ્વરૂપમાં વીતરાગપણું છે એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાનમાં ભંગ ન પડો. ‘ભંગમાં પડશો રે પ્રીત જિનેશ્વર, બીજો મનમંદિર આણું નહિ’ રાગ ને વિકાર ને સંયોગને મારા સ્વભાવમાં હું એકત્વપણે ન લાઉં. ‘એ અમ કૂળવટ રીત જિનેશ્વર’ હે તીર્થંકર! તારા કૂળના વટની રીતમાં આ આવે છે, કહે છે. તેં રાગ ને સંયોગને સ્વભાવમાં મેળવ્યા નહિ, ભેળવ્યા નહિ. એમ પરમાત્મા અમે તારા ભગત છીએ. આહાહા...! અમે પણ રાગના વિકલ્પ દયા, દાન, વ્રતના વિકલ્પ ને સંયોગને આત્મામાં નહિ આવવા દઈએ, એકપણે થવા નહિ દઈએ. અમે તારા જેવા, એકપણે કેમ થવા દઈએ? આહાહા...! ‘રતીભાઈ’! આહાહા...! પણ કોઈ દિ’ વાત શું છે? એની મર્યાદા ચૈતન્યની શું છે? વીતરાગતાની શું છે? પર્યાયની અલ્પતાની મર્યાદાની હદ શું છે? વિકારના સ્વરૂપની સ્થિતિ શું છે? એના મૂળ પત્તા લીધા વિના આ પત્તો ક્યાંથી આવે? આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- રોકાઈ ગયો બહારમાં

ઉત્તર :- ‘રતનલાલજી’! ઓલા રાડ્યું પાડે. અરે...! ‘સોનગઢ’વાળા.. અરે...! ભગવાન! સાંભળ રે, સાંભળ, પ્રભુ!

ભાઈ! એ તારા સ્વરૂપની પૂર્ણતામાં અપૂર્ણતા કેમ કહેવી? તારા સ્વરૂપને વિકારવાળું કેમ કહેવું? તારા સ્વરૂપને સંયોગમાં રહ્યો એમ કેમ કહેવું સંબંધવાળું? સમજાણું કાંઈ? એ સંબંધ વિનાનો, વિકાર વિનાનો, અલ્પજ્ઞતા વિનાનો, એવો આત્મા પરમાત્માનો સ્વભાવ એવો મારો સ્વભાવ, નિશ્ચયનયથી તું સત્યાર્થપણે તેમ જ જાણ. એમ જાણતાં તને વીતરાગતા

પ્રગટ થશે, વીતરાગતાથી તને અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાન થાશે, એમાં ફેર છે નહિ. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘ણિચ્છદ્દુ એક વિચાણિ’ અંદર થોડા છ કારક નાખ્યા છે. સિંહનો દાખલો આપ્યો છે. ‘જેમ કોઈ સિંહનું બાળક સિંહ હોવા છતાં પણ દીન પશુ બની રહે...’ લ્યો! એ સિંહનું બચ્ચુ બકરામાં પહેલેથી ઉછર્યું. સિંહનું બચ્ચું બકરા ભેગું નાખ્યું તો (એમ માનવા લાગ્યું) આપણે બધા એક જાતના છીએ. એક સિંહ જ્યાં આવ્યો, ત્રાડ મારી, ઇ ત્રાડે આ ભાગ્યું નહિ. ઓલા ભાગ્યા, બકરા ભાગ્યા. આમ જ્યાં ત્રાડ આવી ત્યાં ભાગ્યા. ઇ કેમ ઊભું રહ્યું? તું તો આની સાથે છો ને? તમારી ત્રાડમાં મને કંઈ ત્રાસ ન લાગ્યો. તું મારી નાતનો છો, હોં! તારું મોઢું જો જોવું હોય તો. બકરાના મોઢા જોવે છે કે નહિ? પાણીમાં જો, જો. તારું મોઢું મારા જેવું છે કે બકરા જેવું છે? સમજાણું કાંઈ? અરે...! તું બકરાના ટોળામાં ન હો. આવી જા સિંહના ટોળામાં, ભાઈ!

એમ રાગ ને દ્વેષ ને અજ્ઞાનમાં પડ્યો, એમ રાગી ને દ્વેષી ને અજ્ઞાની, એકેન્દ્રિયની જાતના અને સંસારની જાતના છીએ. ભેળસેળ બકરામાં થઈ ગયો, માળો! ત્રાડ પડી પરમાત્માની, તું પરમાત્મા મારી નાતની જાતનો. હા...! હું નથી એમ નથી. સમજાણું કાંઈ? જો તો ખરો તારી ચીજને. મારામાં પૂર્ણતા પ્રગટી એવી પૂર્ણતા પ્રગટવાની તારામાં તાકાત છે કે નહિ? સામું તો જો અંદર. આહાહા...!

‘શ્રીમદ્’ હતા ને? ‘શ્રીમદ્’. તે એક ફેરી જંગલ જતા હતા. જંગલ.. દિશા.. એમાં ભરવાડ ઊભો હતો. આમ જોતાં જોતાં જોતાં ભરવાડ જોયા જ કરે. ક્યાં જાય છે? આમ શાંત, ઠરેલ. બીજા વેપારીની રીત કરતા આની રીત જુદી, ચાલવાની લાઈન જુદી, વિચારથી, મંથનથી ચાલતા હોય. આ ક્યાં જાય છે? એમ ને એમ જોયા કરે. પછી એને થયું કે, નક્કી અનુકરણ કરવાની આ ભરવાડોને ટેવ છે. (એટલે કહ્યું), ભાઈઓ! હું કહું એમ કરો. હું એક પરમેશ્વર છું એમ આંખ મીંચીને ધ્યાન કરો. આ વાણિયા-બાણિયા સાધારણ હોય (ઈ એમ કહે), ભાઈસાહેબ! અરે...રે...! પરમેશ્વર કહે છે. અત્યારે પરમેશ્વર હોઈએ?

‘શ્રીમદ્’ કહ્યું કે, અરે...! ભાઈઓ! પરમેશ્વર છો, ભાઈ! તારું સ્વરૂપ (પરમેશ્વરસ્વરૂપ છે). હું પરમેશ્વર છું એમ આંખી વીંચીને વિચારો, બસ! પછી અનુકરણ કરવાની બુદ્ધિ હતી એટલે આ પરમેશ્વર નથી, કેમ હોય? એ ભેદનો કાંઈ વિચાર જ નહિ. એમ ત્રણલોકના નાથનો અવાજ આવ્યો કે, તું મારી જેવો મારી નાતનો છે. કર વિચાર અંદર. એલા પણ.. ભાઈસાહેબ! આટલા આટલા કર્મ નડ્યા છે. આટલા આટલા અમારે રાગ કર્યા છે. એ.. નિકાચિત કર્મ બાંધ્યા છે. અહીંયાં રાડયું પાડતા પાડતા (કહે), નિકાચિત કર્મ પડ્યા છે. પણ કોણે કીધું તને નિકાચિત? જો તો ખરો તું. કર્મ જડમાં રહ્યા, રાગ રાગમાં રહ્યો, અલ્પજ્ઞતા પર્યાયમાં રહી. પૂર્ણ સ્વરૂપમાં અલ્પજ્ઞાન, વિકાર ને કર્મ-ફર્મ આવતા નથી. આહાહા...! ટેવાઈ

ગયો છે ને, ટેવાઈ. જો તો ખરો, બકરાના ટોળામાં છો. તારી આંખે ચામડા છે આમ જોઈ છે કોઈ દિ? આમ આમ જોયા કર્યું છે. આ બકરા છે એવો હું છું. બકરાના ટોળામાં ઉછર્યો છું. ત્રાડ આવી એટલે ત્રાસ ન થયો. સાંભળ તો ખરો. મારી નાતનો છો. ત્રાડ આવી ને ત્રાસ ન થયો અને આ બકરાને ત્રાસ થયો. જાતફેર છે કે નહિ? એટલી ખબર નથી પડતી? ત્યારે કહે, આખું શરીરફેર છે કે નહિ? તો આમ શી રીતે જોવે? પાણીમાં જો. હા..! મારું મોઢું આની જેવું લાગે છે.

એમ ભગવાનના ચૈતન્યના પાણીના તેજ અંદર ભર્યા છે એને તું એકવાર વિશ્વાસ દ્વારા પરમાત્મા અને મારામાં કાંઈ ફેર નથી (એમ જો). આહાહા! સમજાણું કાંઈ? ઇ મારા પરમાત્માની દશાનો કર્તા હું, સાધન હું, કાર્ય મારું, હું જ પરમાત્મા થઈને મારી દશાને હું આપું, મારા વડે આપું અને મારા આધારે કરનાર હું પરમાત્મા છું. રાગ ને નિમિત્ત ને કોઈને આધારે મારું કાર્ય થાય એવું નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- એક કાર્યમાં બે કારણ નથી આવતા.

ઉત્તર :- કારણ આવ્યા હવે, આખો ભગવાન આવ્યો. ભગવાન જેની પાસે ઊભો એને બીજાની જરૂર શું છે પણ? એમ અહીં તો કહે છે. ભેદ ન જાણ. હેં?

મુમુક્ષુ :- બકરું બે.. બે.. કરવા..

ઉત્તર :- ઇ તો બકરું બે.. બે.. કર્યા જ કરશે. સિંહ અંદર આવ્યો હોય એ એમાં નહિ રહી શકે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! ઊંચા કર્યા છે ને! ઊંચાં! એના રૂંવાટાં ઊંચા કરી નાખે. સાંભળ તો ખરો, માળા! કોણ છો તું? કોની નાતનો છો? દશાશ્રીમાળી વાણિયો હોય, પાંચ કરોડ કે દસ કરોડનો માણસ હોય, લગ્નમાં છોકરો પરણતો હોય. (અને બીજો) વાણિયાનો દશાશ્રીમાળીનો ભલે ગરીબ માણસ હોય, પાંચ-પચાસનો પગાર લાવતો હોય તોપણ એના માંડવામાં ગરી જશે. માંડવામાં ગરી જશે. મારી નાતનું જમણ છે, અમે એક નાતના છીએ. હેં... ભાઈ! વાઘરીનો દીકરો હોય, ઘરે બંગલા હોય (પણ) અંદર નહિ ગરે. ખારેકનું મન થઈ ગયું, લાવને ખારેક લઈ આવે. બારણા ઊભો રહેશે, બારણા પાસે ઊભો રહેશે. ખારેક લઈને ચાલી જશે, ઓલો અંદર ગરી જાય.

એમ સિદ્ધ ભગવાનના મંડપમાં પેસનારા અમે આત્મા છીએ, કહે છે. અમે છોટે રહીએ, આઘા રહીએ, બારણે રહીએ એવા અમે નથી. એકવાર તો નક્કી કર. આહાહા..! અમે રાગ કરીએ, દયા પાળીએ, કાંઈક ભક્તિ કરીએ, કાંઈક વ્રત પાળીએ તો ભગવાનઆત્મા હાથ આવે. મરી ગયો, માળા! હવે સાંભળને! રાગમાં આત્મા હાથમાં આવતો હશે? તું રાગ છો? તું રાગ છો? તું પર છો? તું વિકાર છો કે એમાંથી હાથ આવશે? સમજાણું કાંઈ? એ.. 'પ્રવીણભાઈ'! રામ.. રામ.. રામ.. રામ.. (કરે).

અહીં તો ઘણી બધી લાંબી વાત લીધી છે. થોડું તપ લીધું છે, હોં! ઓલી કોર, જુઓ! પાનું ૧૧૨ છે ને. 'સિદ્ધ ભગવાન પોતા વડે જ પોતાની સ્વાનુભૂતિની તપશ્ચર્યા નિરંતર તપતાં થકાં પરમ તપધર્મના ધારક છે.' ઓલા દસ ધર્મ લીધા છે ને? ઇ. ભગવાન! આ તપધર્મ સિદ્ધમાં પણ તપધર્મ છે અને મારામાં પણ છે. કયો તપ? 'સિદ્ધ ભગવાન પોતા વડે જ પોતાની સ્વાનુભૂતિ...' પોતાના આનંદનો અનુભવ સિદ્ધ ભગવાન કરે છે એવી તપસ્યા આનંદથી નિરંતર તપી રહે. એ પરમતપના ધરનાર છે. હું પણ એવો છું. 'હું પણ સ્વાત્માભિમુખ થઈને પોતાની જ સ્વાત્મરમણતાની અગ્નિમાં નિરંતર પોતાને તપાવતો પરમ ઇચ્છારહિત તપ ગુણનો સ્વામી છું.' સિદ્ધ સાથે મેળવ્યું છે, સિદ્ધ સાથે. આ છે ને, એના જેવો તું. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનઆત્મામાં અને સિદ્ધાત્મામાં કાંઈ ફેર નથી એમ ફેર કાઢી નાખ (તો) સિદ્ધ થયા વિના રહીશ નહિ. એ જ તારા મોક્ષનું સાધન છે, બીજું કોઈ સાધન છે નહિ.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

આત્માનું જ્ઞાયકપણું ન માન તે કેવળી વગેરેને પણ માનતો નથી!

સમયે સમયે પોતાના ક્રમબદ્ધ પરિણામપણે જીવ ઊપજે છે. જીવમાં અનંતગુણો હોવાથી એક સમયમાં તે અનંતગુણોના અનંત પરિણામો થાય છે. તેમાં દરેક ગુણના પરિણામ સમયે સમયે નિયમિત ક્રમબદ્ધ જ થાય છે. આવા વસ્તુસ્વભાવનો નિર્ણય કરતાં જ્ઞાન સ્વસન્મુખ થઈને અકર્તાપણે-સાક્ષીભાવે પરિણમ્યું; ત્યાં સાધકદશા હોવાથી હજી અસ્થિરતાનો રાગ પણ થાય છે પરંતુ જ્ઞાન તો તેનુંય સાક્ષી છે. સ્વ-પરપ્રકાશક જ્ઞાન ખીલ્યું તેની ક્રમબદ્ધપર્યાય એવી જ છે કે તે સમયે જ્ઞાયકને જાણતાં તેવા રાગને પણ જાણે. આવું જ્ઞાયકપણું જે ન માને તે પર્યાયના ક્રમમાં ફેરફાર કરવાનું માને તો તે જીવ આત્માના જ્ઞાનસ્વભાવને માનતો નથી, કેવળીભગવાનને પણ તે નથી માનતો, કેવળીભગવાને કહેલાં શાસ્ત્રોને પણ તે નથી માનતો અને કેવળજ્ઞાનના સાધક ગુરુ કેવા હોય તેને પણ તે જાણતો નથી. ક્રમબદ્ધપર્યાયની પ્રતીતિ કરીને જેણે પોતાના જ્ઞાનસ્વભાવને પ્રતીતમાં લીધો તેને સમ્યગ્દર્શનાદિ થયા છે અને તેણે જ ખરેખર કેવળીભગવાનને, કેવળીના શાસ્ત્રોને તથા ગુરુને માન્યા છે.

(આત્મધર્મ - ઓગસ્ટ ૨૦૦૮)